

RAPORT INTERIMAR NR. 1
26 iunie – 7 iulie 2009

13 iulie 2009

I. Sumar executiv

- MOA OSCE/BIDDO și-a deschis oficiul în Chișinău pe 26 iunie, cu o echipă de bază de 13 persoane și 20 observatori pe termen lung, care au fost trimiși în nouă centre regionale în întreaga țară. Ei vin din 22 State participante OSCE.
- Alegerile parlamentare anticipate vor avea loc în Republica Moldova pe data de 29 iulie 2009, urmare a eșuării alegerii noului Președinte de două ori și dizolvării ulterioare a Parlamentului ales pe data de 5 aprilie 2009. Alegerile au loc pe fundalul demonstrațiilor violente care au urmat alegerile parlamentare din aprilie.
- După alegerile din aprilie atmosfera politică este una foarte tensionată și este caracterizată prin lipsa cooperării și încrederii dintre partidul de guvernământ și opoziție. Este vizibilă o anumită oboseală politică atât din partea partidelor politice, cât și a electoratului.
- Codul Electoral și alte acte legislative relevante oferă o bază în general adecvată pentru desfășurarea alegerilor democratice. Modificările recente operate în Codul Electoral au micșorat pragul pentru reprezentarea partidelor în Parlament de la șase la cinci procente și au redus cerința prezenței minime la urne pentru ca alegerile să fie considerate valabile de la jumătate la o treime de alegători înregistrați. Aceste schimbări reflectă parțial recomandările anterioare ale Comisiei de la Veneția a Consiliului Europei (CV/CE) și OSCE/BIDDO.
- Administrația electorală de trei nivele a început pregătirile pentru desfășurarea alegerilor anticipate în termene electorale reduse. Componenta celor 35 de consilii electorale de circumscripție (CC) și celor circa 2.000 de birouri electorale ale secțiilor de votare (BSV) a fost modificată, pentru a reflecta componența Parlamentului nou ales.
- Partidele politice și candidații independenți trebuiau să depună documentele lor de înregistrare la Comisia Electorală Centrală (CEC) până la 7 iulie, înregistrarea candidaților fiind preconizată a fi finalizată până pe 12 iulie. Până pe data de 7 iulie au fost înregistrate opt partide, înregistrarea altor două partide politice și a doi candidați independenți urma să fie hotărâtă.
- Compilarea listelor electorale, pusă în sarcina autorităților publice locale, trebuia să fie finalizată până pe data de 6 iulie. Urmare a criticilor pe marginea calității listelor electorale, exprimate după alegerile din aprilie, CEC intenționează să desfășoare verificări suplimentare a exactității listelor. Două ONG sprijinite de comunitatea donatorilor vor monitoriza compilarea și verificarea listelor electorale.
- Radiodifuzorul public este obligat să acorde timp de antenă tuturor concurenților în mod egal în formatul dezbaterilor, care au început pe 9 iulie. Radiodifuzorii privați de asemenea pot acorda concurenților electorali dezbateri gratuite și publicitate cu plată. Până la momentul de față trei concurenți au produs și difuzat publicitate televizată.

II. Introducere

Dând curs invitației din partea Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova din 19 iunie, Biroul OSCE pentru Instituțiile Democratice și Drepturile Omului (OSCE/BIDDO) a deschis Misiunea de Observare a Alegerilor (MOA) pe 26 iunie¹. MOA OSCE/BIDDO condusă de Ambasadorul Boris Frlec constă dintr-o echipă de bază formată din 13 persoane cu sediul în Chișinău și 20 observatori pe termen lung, care pe 2 iulie au fost trimiși în nouă centre regionale în Moldova. La moment MOA OSCE/BIDDO este alcătuită din cetățeni a 22 State participante OSCE. OSCE/BIDDO a solicitat Statelor participante să trimită 200 observatori pe termen scurt pentru a observa deschiderea secțiilor de votare, votarea, numărarea și totalizarea rezultatelor.

III. Context

Ultimele alegeri parlamentare au avut loc în Moldova pe data de 5 aprilie 2009. MOA a conchis că deși au fost respectate multe angajamente ale OSCE și Consiliului Europei, mai erau necesare îmbunătățiri ulterioare pentru a asigura un proces electoral fără intervenții administrative nenesesare și pentru a spori încrederea publică. Observarea evoluțiilor ce au urmat ziua alegerilor a dezvăluit alte neajunsuri, care au pus sub semnul întrebării unele angajamente OSCE, în special nerespectarea procedurii necesare în adjudecarea contestațiilor cu privire la iregularitățile și deficiențele pretinse în compilarea listelor electorale, depuse de către partide politice de opoziție.²

Alegerile parlamentare anticipate programate pentru data de 29 iulie 2009³ au fost declanșate de eșuarea Parlamentului nou ales de a alege noul Președinte de două ori. Nici unul din cele patru partide politice care au intrat în Parlament nu a obținut majoritatea de trei cincimi (cel puțin 61 voturi) necesare pentru alegerea Președintelui. Ulterior Parlamentul a fost dizolvat și pe 15 iunie data alegerilor parlamentare anticipate a fost stabilită prin decret al Președintelui, în conformitate cu legislația națională.⁴ Din 101 locuri, partidul de guvernământ, Partidul Comuniștilor din Republica Moldova (PCRM) a obținut 60 mandate, Partidul Liberal (PL) 15 mandate, Partidul Liberal Democrat din Moldova (PLDM) 15 mandate și Alianța „Moldova Noastră” (AMN) 11 mandate.

Cei 101 deputați în Parlament sunt aleși în cadrul unui scrutin național unic prin reprezentare proporțională pentru o perioadă de patru ani.

IV. Contextul politic

După alegerile din 5 aprilie, care au fost tulburate de demonstrații postelectorale violente, atmosfera politică este una foarte tensionată. Aceasta este caracterizată prin lipsa cooperării dintre partidul de guvernământ PCRM și opoziția parlamentară, exacerbată de animozitatea dintre liderii de partid.

Pe 10 iunie, un reprezentant bine cunoscut al PCRM, fostul Președinte al Parlamentului, dl Marian Lupu, a părăsit partidul pentru a ocupa prima poziție pe lista de candidați a Partidului

¹ MOA OSCE/BIDDO a fost deschisă puțin mai târziu decât data planificată inițial din cauza întâzierii eliberării vizelor pentru personalul logistic al MOA de către autoritățile moldovenești.

² Raportul Final OSCE/BIDDO privind alegerile parlamentare din 5 aprilie, disponibil la http://www.osce.org/documents/odihr/2009/06/38185_en.pdf.

³ Pentru prima data alegerile vor avea loc miercuri; această zi este declarată oficial zi de odihnă.

⁴ A se vedea Articolul 78 al Constituției și Articolele 2, 9 și 10 ale Legii cu privire la procedura de alegere a Președintelui Republicii Moldova.

Democrat din Moldova (PDM). Ulterior, alți membri ai PCRM au părăsit rândurile partidului pentru a adera la PDM.

V. Cadrul juridic

Constituția (adoptată în 1994), Codul Electoral (adoptat în 1997) și alte acte legislative relevante oferă în general o bază adecvată pentru desfășurarea alegerilor democratice. Cele mai recente modificări operate în Codul Electoral au fost adoptate în iunie 2009. Pragul electoral pentru reprezentarea partidelor în Parlament a fost micșorat de la șase la cinci procente, iar cerința prezenței minime la urne pentru ca alegerile să fie considerate valabile a fost redusă de la jumătate la o treime de alegători înregistrați. Aceste modificări au reflectat parțial recomandările anterioare făcute de OSCE/BIDDO și CV/CE.

Una din recomandările cheie făcute în Opinia comună din 2008 a OSCE/BIDDO și CV/CE privind Codul Electoral,⁵ precum și în Raportul Final al OSCE/BIDDO privind alegerile parlamentare din 5 aprilie a fost definirea clară a competențelor și responsabilităților organelor de stat și a instanțelor de judecată în examinarea contestațiilor și apelurilor pentru a evita conflicte de jurisdicție. Această problemă nu a fost soluționată de modificările recente, deși a fost identificată în repetate rânduri drept un neajuns, în special în raport cu depunerea și soluționarea contestațiilor ce țin de mass-media.

Pe 23 iunie 2009, Comisia Electorală Centrală (CEC) a adoptat Regulamentul de reflectare a campaniei electorale în mijloacele de informare în masă, paragraful 9 al căruia prevede că CEC nu are jurisdicție asupra contestațiilor legate de mass-media, astfel de contestații urmând a fi depuse la instanța de judecată.⁶ Urmare a unei contestații depuse de AMN împotriva acestei prevederi, Curtea Supremă de Justiție a declarat nevalabil paragraful 9 al Regulamentului din 6 iulie 2009 și a reinstabilit jurisdicția paralelă a CEC și instanțelor de judecată în privința contestațiilor ce țin de mass-media. Până la data de 3 iulie 2009, Curtea de Apel Chișinău a primit 16 contestații legate de alegeri; șase au fost depuse de AMM și zece de persoane private.

VI. Administrația electorală

După ce alegerile anticipate au fost stabilite pentru 29 iulie, Parlamentul a interpretat Articolul 76, alineatul (3) al Codului Electoral, astfel ca termenul electoral standard de 60 de zile să fie redus pentru aceste alegeri.⁷ Fiind anunțate cu doar 44 zile înainte de ziua alegerilor, toate termenele electorale au fost reduse cu 25 procente.

CEC a început pregătirile pentru alegerile parlamentare anticipate deja înainte de anunțarea acestora, dispunând tipărirea materialelor electorale și elaborând proiect de hotărâri ale CEC. Până la data de 7 iulie, CEC a adoptat peste 120 de hotărâri care se referă la diverse aspecte. În plus, conform declarațiilor CEC, toate hotărârile adoptate pentru alegerile din aprilie, dacă nu vor fi modificate, vor fi aplicabile pentru alegerile parlamentare anticipate.

Modificările operate în Regulamentul cu privire la activitatea birourilor electorale ale secțiilor de votare au fost printre cele mai importante hotărâri recente adoptate de CEC. Ele stipulează că unica persoană responsabilă de compilarea listelor electorale suplimentare în ziua alegerilor

⁵ Opinia comună a OSCE/BIDDO și CV/CE privind Codul Electoral al Republicii Moldova, din 10 aprilie 2008, p.5, http://www.osce.org/documents/odihr/2008/10/34561_en.pdf.

⁶ A se vedea hotărârea și regulamentul la http://www.cec.md/i-ComisiaCentrala/main.aspx?dbID=DB_RegulamentPrivindReflectare257.

⁷ Legea Nr. 24-XVII privind aplicarea Articolului 76, alineatul (3) din Codul Electoral din 21 noiembrie 1997, adoptată la 15 iunie 2009.

va fi Secretarul BSV respectiv⁸; de asemenea este specificat și că fiecare membru al BSV va primi o parte din lista electorală, de care se va ocupa în exclusivitate și care va fi semnată de el/ea la sfârșitul votării.⁹ Conform afirmațiilor CEC, aceste măsuri urmăresc să îmbunătățească integritatea listelor electorale, consolidând respectarea prevederilor Codului Electoral, precum și asumarea responsabilității și răspunderea membrilor BSV.

CEC a început să ofere instruiți conducătorilor tuturor CC, precum și funcționarilor din administrațiile locale, distribuind materiale și manuale electorale.¹⁰ La fel ca și la alegerile din aprilie, în actele de identitate ale alegătorilor se va aplica o șampilă nouă la momentul eliberării buletinului de vot, pentru a se asigura împotriva votării multiple posibile.

În timp ce membrii CEC nu au fost schimbați încă de la numirea acestora în 2005, componența celor 35 CC și circa 2.000 BSV care vor administra viitoarele alegerile a fost modificată urmare a alegerilor din aprilie, astfel încât să reflecte reprezentarea modificată a partidelor politice în Parlament. Reprezentarea partidelor politice în comisiile electorale arată în felul următor:

CEC (9 membri, numiți în 2005):						
	Președinte	Guvern	PCRM	AMN	PDM	PPCD
	1	1	2	2	2	1

CC (11 membri, numiți pe 22 iunie 2009):					
	PCRM	PL	PLDM	AMN	Judecătorii
	6	1	1	1	2

BSV (7-11 membri, urmează a fi numiți pe 14 iulie 2009):					
	PCRM	PL	PLDM	AMN	Consilii locale
11 membri	5	1	1	1	3
9 membri	3	1	1	1	3
7 membri	2	1	1	0	3

VII. Înregistrarea alegătorilor

Cetățenii Republicii Moldova care în ziua alegerilor au atins vârsta de 18 ani au dreptul de a vota. Excepție fac persoanele care au fost declarate incapabile de către instanța de judecată sau care au fost condamnați la privațiune de libertate printr-o hotărâre definitivă a instanței de judecată pentru infracțiuni grave.

Codul Electoral prevede că listele electorale urmează a fi compilate de către autoritățile publice locale. CEC îi revine responsabilitatea de a efectua controlul asupra compilării și verificării la timp a listelor electorale. După alegerile din aprilie calitatea listelor electoral a fost supusă unor critici puternice din partea partidelor politice de opoziție, care au declarat că au fost comise inexactități grave, dublări și omiteri în înregistrarea alegătorilor. Pentru a îmbunătăți calitatea listelor electorale, CEC cu susținerea tehnică a comunității donatorilor prevede măsuri

⁸ Hotărârea CEC Nr. 2585 din 18 iunie 2009 cu privire la completarea Regulamentului cu privire la activitatea birourilor electorale ale secțiilor de votare (completarea Punctului 67), Ghidul membrului CC și BSV.

⁹ Hotărârea CEC Nr. 2640 din 23 iunie 2009 privind completarea Regulamentului cu privire la activitatea birourilor electorale ale secțiilor de votare (completarea Punctului 53 și 66), Ghidul membrului CC și BSV.

¹⁰ 2.500 exemplare de Ghid al membrului CC și BSV și 1.500 exemplare de Cod Electoral cu ultimele modificări.

adiționale pentru verificarea listelor compilate de către autoritățile publice locale. Conform hotărârii CEC din 9 iunie, autoritățile publice locale au fost obligate să compileze listele electorale în două exemplare până pe 3 iulie 2009 și să trimită la CEC un exemplar în formă electronică pentru verificări adiționale până la 6 iulie 2009. Conform CEC, listele electorale de la alegerile parlamentare din aprilie vor fi folosite drept bază, datele verificate cu privire la alegători din listele suplimentare fiind incluse în listele de bază. CEC a finalizat o campanie de informare a alegătorilor chemând alegătorii care sunt înregistrați la locul domiciliului lor temporar, dar care doresc să voteze la domiciliul permanent, să fie radiați și reînregistrați; data limită pentru depunerea cererii în acest sens a fost 26 iunie.¹¹

Două organizații ale societății civile locale planifică să implementeze proiecte privind monitorizarea înregistrării alegătorilor. Institutul pentru Drepturile Omului din Moldova (IDOM) a trimis observatori pentru monitorizarea procesului de compilare a listelor electorale de către autoritățile publice locale, atrăgând o atenție deosebită la alegătorii născuți înainte de 1940 și cazuri de numere mari de alegători înregistrați la aceeași adresă. Liga pentru Apărarea Drepturilor Omului din Moldova (LADOM) planifică să observe verificarea listelor electorale după ce acestea vor fi făcute publice pe data de 14 iulie.

VIII. Înregistrarea candidaților și campania

Perioada de prezentare a documentelor de înregistrare de către partidele politice și candidații independenți a fost de la 17 iunie până la 7 iulie. Întrucât cinci partide au depus documentele lor de înregistrare în aceeași zi, 17 iunie, CEC a organizat o tragere la sorți pentru a determina ordinea în care aceste partide vor apărea în buletinele de vot.¹² Mai târziu, alte trei partide au depus cereri de înregistrare. Până pe data de 7 iulie CEC a înregistrat opt partide: PCRM, Partidul Popular Creștin Democrat (PPCD), AMN, PL, PLDM, PD, Partidul Național Liberal (PNL) și Partidul Social Democrat din Moldova (PSDM) cu liste de candidați în care au fost incluși până la 103 candidați. La momentul elaborării acestui raport urma să fie luată decizia în privința înregistrării încă a două partide politice și doi candidați independenți. Data limită pentru finalizarea procesului de înregistrare a candidaților este 12 iulie.

Partidele politice pot începe campania electorală îndată ce au fost înregistrate de CEC. Este vizibilă o anumită oboseală politică, activitățile de campanie având o rezonanță redusă, iar întrunirile fiind frecventate de numere mai mici de susținători decât pe parcursul campaniei anterioare. Partidele își finanțează activitățile în mare parte prin contribuțiile membrilor de partid și donații. Conform hotărârii CEC din 20 iunie 2009, un partid poate cheltui până la 7,5 milioane lei¹³ pe parcursul campaniei. Un candidat independent poate cheltui până la 500,000 lei.¹⁴ De asemenea concurenții electorali pot obține credite fără dobândă pentru campanie.

IX. Media

Deși în Moldova operează un șir de posturi de televiziune, televiziunea publică *Moldova 1* rămâne sursa principală de informare publică în multe regiuni ale țării, fiind unul din cele două posturi cu acoperire în întreaga țară. Pe 2 iulie 2009 Reprezentantul OSCE pentru Libertatea

¹¹ Alegătorii au dreptul de a vota la locul domiciliului permanent înregistrat sau domiciliului temporar declarat, ultimul având prioritate. Numărul total de cereri de a vot la locul domiciliului permanent, în locul celei temporare, a fost de 6.761.

¹² Ordinea concurenților electorali în buletinul de vot este determinată conform rezultatelor tragerii la sorți, organizate zilnic de CEC, pe parcursul perioadei de înregistrare a candidaților. Astfel, partidele și candidații care și-au depus documentele de înregistrare în ziua în care a început perioada de înregistrare a candidaților au ocupat primele locuri în buletinele de vot, în ordinea stabilită prin loterie.

¹³ Cu aproximativ 476.000 euro; 37,5% mai puțin decât pentru alegerile din aprilie 2009.

¹⁴ Aproximativ 31.700 euro, la fel ca și la alegerile din aprilie 2009.

Presei a îndemnat autoritățile să reînnoiască licența radiodifuzorului privat *Pro TV*, perceput ca unul din puținele surse care oferă reportaje politice diverse.¹⁵ Pe 23 decembrie 2008, licența *Pro TV* a expirat și Consiliul Coordonator al Audiovizualului (CCA), organul reglementator al radiodifuzorilor, a hotărât să scoată licența la tender. Procedura de tender a fost ulterior amânată de către CCA până la alegerile din aprilie, iar pe 10 iunie a fost din nou amânată până după alegerile parlamentare anticipate.

Codul Electoral oferă concurenților acces egal la mass-media și interzice tratamentul privilegiat al oficialităților de stat care sunt candidați la alegeri. Aceste prevederi sunt completate de Regulamentul CEC privind reflectarea campaniei electorale în mijloacele de informare în masă. Conform Regulamentului, instituțiile media publice sunt obligate să ofere concurenților electorali posibilitatea de a participa la dezbateri și de a cumpăra cel mult 120 minute de timp de antenă cu plată¹⁶. Radiodifuzorii privați pot oferi până la 120 minute de timp de antenă cu plată pentru un candidat și dacă ei decid să organizeze dezbateri gratuite, acestea trebuie să dureze cel puțin 90 minute pe zi. În cadrul ședinței din 3 iulie CEC a adoptat o hotărâre prin care obligă radiodifuzorul public să înceapă organizarea dezbaterilor dintre concurenți pe 8 iulie, înainte de data limită de 12 iulie pentru înregistrarea concurenților electorali.

Pe 26 iunie, MOA OSCE/BIDDO a început monitorizarea mass-media pe baza analizei calitative și cantitative a opt posturi de televiziune, două posturi de radio și șase ziare.¹⁷ Constatările inițiale indică faptul că până la momentul de față doar trei concurenți electorali (AMN, PCRM și PDM) au produs și difuzat spoturi electorale cu plată pe parcursul orelor de maximă audiență.

X. Activitățile MOA OSCE/BIDDO

În perioada de la 26 iunie, reprezentanții MOA OSCE/BIDDO s-au întreținut cu Ministrul Afacerilor Externe și Integrării Europene, Președintele CEC și alte oficialități de stat de rang înalt. În plus, MOA OSCE/BIDDO a avut întrevederi cu Șeful Misiunii OSCE în Moldova, Ambasadori ai Statelor participante OSCE și reprezentanți ai organizațiilor internaționale. MOA OSCE/BIDDO se întâlnește regulat cu CEC și cu CC, partide politice și candidați, societatea civilă și mass-media.

¹⁵ A se vedea Raportul regulat al Reprezentantului OSCE pentru Libertatea Presei către Consiliul Permanent al OSCE, 2 iulie 2009, la http://www.osce.org/documents/rfm/2009/04/38607_en.pdf.

¹⁶ În același timp, timpul de antenă cu plată este limitat la 2 minute pe zi pentru un concurent electoral.

¹⁷ Instituțiile media sunt următoarele: *Moldova 1* (radiodifuzorul public), *NIT TV* (post TV cu acoperire națională), *Prime TV*, *EU TV*, *N4*, *Pro TV Chișinău*, *TV 7* (posturi TV cu acoperire limitată în afara Chișinăului), *Gagauzia TV* (radiodifuzor public regional); *Radio Moldova* (radiodifuzor public), *Vocea Basarabiei* (post radio); *Flux*, *Jurnal de Chișinău*, *Moldova Suverană*, *Timpul*, *Komsomolskaya Pravda*, *Nezavisimaya Moldova* (ziare).